

Відгук

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

Мельничук Ірини Миколаївни

на дисертаційну роботу **Левицької Анни Іванівни**

«Формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка

за спеціальністю 015 Професійна освіта (спеціалізація – теорія і методика професійної освіти)

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

Світові тенденції розвитку медицини, кардинальні зміни сучасної системи охорони здоров'я та медичної освіти, соціальні, економічні, етичні, правові особливості діяльності її суб'єктів актуалізують проблему вдосконалення професійної підготовки висококваліфікованих майбутніх лікарів, котрі використовуватимуть у практичній діяльності новітні досягнення і відкриття в галузі медицини, систематично ознайомлюватимуться з науковими доробками і практичним досвідом лікарів з інших країн, налагоджуватимуть професійні відносини в галузі медицини із зарубіжними партнерами, репрезентуватимуть результати власної лікарської діяльності, що потребує розширення міжкультурних контактів і вимагає спрямування медичної освіти на підготовку майбутніх фахівців до вирішення професійних завдань в умовах полікультурного простору.

Про актуальність дисертаційної роботи Левицької А. І. свідчить той факт, що формування особистісних і професійно значущих якостей майбутніх медичних працівників з вищою освітою постійно перебувають у

центрі уваги дослідників, предметом наукових розвідок яких виступають окремі аспекти підготовки студентів у медичних ЗВО. Науковцями презентовано шляхи, методики, технології і засоби вирішення проблем професійної підготовки лікарів. Аналіз наукових підходів до вирішення проблем професійної підготовки фахівців медицини свідчить, що дослідники структурували моделі професійної та медико-педагогічної підготовки лікарів; аналізували окремі проблеми підготовки майбутнього практикуючого лікаря; обґрунтовували особливості професійного виховання майбутнього лікаря у медичних ЗВО на основі аксіологічного підходу; акцентували увагу на проблемі професійної спрямованості у формуванні компетентності майбутніх лікарів; визначали особливості іншомовної підготовки студентів медичних ЗВО та ін. Проте недостатньо розробленими і вивченими є важливі проблеми, пов'язані зі специфікою формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної комунікації та взаємодії у професійній діяльності в полікультурному світі, що визначає актуалітети дисертації Левицької А. І.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано згідно з науковою темою кафедри педагогіки «Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Автором досліджено проблему формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності.

3. Наукове та практичне значення.

Наукова новизна одержаних результатів у дисертації Левицької Анни Іванівни полягає в тому, що вперше визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності (створення

полікультурного освітнього середовища в медичному закладі вищої освіти; спрямування освітнього процесу на формування вмінь міжкультурної взаємодії з пацієнтами та колегами засобами інтерактивних методів навчання; залучення майбутніх лікарів до організації конструктивної міжкультурної взаємодії в позааудиторній діяльності); обґрунтовано сутність поняття «готовність майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії»; визначено методологічні підходи формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності (аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, особистісний, діалогічний); виявлено компонентну структуру готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, афективний компоненти), критерії та показники зазначеного феномена: настановний критерій (наявність позитивної мотивації на професійну діяльність у полікультурному середовищі; наявність мотивації на досягнення успіху в професійній взаємодії), знаннєвий критерій (обізнаність із національно-культурними особливостями різних країн; обізнаність із особливостями діалогу культур), поведінковий критерій (наявність комунікативних умінь; наявність умінь емоційної саморегуляції), особистісний критерій (наявність толерантності; наявність емпатії). розроблено й експериментально перевірено структурну модель формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності, яка реалізовувалася поетапно (інформаційно-пізнавальний, практико-зорієнтований, самостійно-творчий етапи); обґрунтовано й експериментально перевірено методику формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності; уточнено сутність понять: «міжкультурна взаємодія майбутніх лікарів», «формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії», «полікультурне середовище закладу вищої медичної освіти». Подальшого розвитку набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено й апробовано діагностувальну й експериментальну методики формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії, програму студентського гуртка «Міжкультурна взаємодія майбутніх лікарів». Теоретичні положення і результати дисертаційного дослідження можуть використовуватися викладачами медичних ЗВО України, під час проведення навчальних занять, розроблення науково-методичного забезпечення, написання наукових статей, у ході підготовки курсових і кваліфікаційних (магістерських) робіт майбутніх лікарів.

4. Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні положення дисертації викладено в 13 публікаціях автора, із них 4 – у фахових виданнях України (2 у співавторстві), 1 – у науковому періодичному виданні іншої держави (Угорщина), 8 – апробаційного характеру (1 у співавторстві). Основні положення, висновки і результати дослідження доповідалися та знайшли схвалення на науково-методичних конференціях різного рівня: «Нове та традиційне у дослідженнях представників психологічних та педагогічних наук» (Львів, 2019), «Світоглядні горизонти місії вчителя нової української школи» (Одеса, 2019), «Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі» (Київ, 2020), «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 2020), «Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)» (Одеса, 2020), «Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень» (Одеса, 2020), «Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості» (Харків, 2021), «Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2022).

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень.

Аналіз основного змісту дисертації дає підстави стверджувати: дисертанткою правильно обрані об'єкт, предмет, мета дослідження, що дозволило грамотно і чітко визначити глобальні завдання, виконати їх у повному обсязі, про що свідчать отримані результати, сформульовані висновки і рекомендації. Цілком погоджуємося з дослідницею, що нині важливим джерелом визначення сучасної стратегії професійної освіти майбутніх лікарів є світовий і вітчизняний досвід підготовки медичних кадрів з вищою освітою з метою пошуку конструктивних шляхів оптимізації навчального процесу в медичних ЗВО.

У розділі 1 – *Теоретичні засади підготовки майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності* – авторка уточнила сутність понять «підготовка» і «професійна підготовка» в контексті анонсованої теми дисертації, узагальнюючи тлумачення цих дефініцій у науковій літературі.

Розглядаємо як позитив ґрунтовний аналіз дослідницею значного масиву вітчизняної і закордонної літератури (207 найменувань, яких 15 – іноземною мовою), де згідно з вказівками Ради з акредитації медичної освіти, основою підготовки майбутніх лікарів у багатьох країнах визнано компетентнісний підхід, у межах якого виокремлено такі ключові компетентності: догляд за пацієнтами, медичні знання, міжособистісні та комунікативні вміння, практично-зорієнтоване навчання, професіоналізм, системно зорієнтована практика, де належна увага надається формуванню вмінь спілкування з різними категоріями пацієнтів, у тому числі й представників інших культур, що передбачає формування в майбутніх лікарів здатності до діалогу, толерантного ставлення до національно-культурних, релігійних та інших відмінностей учасників спілкування, тобто володіння міжкультурною компетенцією.

Авторське бачення сутності підготовки до міжкультурної взаємодії майбутніх лікарів Левицька А. І. презентує як освітній процес, що

ґрунтується на спілкуванні і співпраці студентів на засадах толерантного ставлення до національних, культурних і релігійних особливостей різних культур під час опанування професійних (медичних) знань, умінь і навичок, що сприятиме формуванню їхньої готовності до здійснення такої взаємодії в полікультурному просторі.

Опрацювання та ґрунтовний аналіз наукового фонду педагогічної, психологічної та медичної галузей дав змогу дослідниці обрати аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, особистісний, діалогічний методологічні підходи, які в дисертації визначені підґрунтям для формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії.

Дисертанткою аргументовано, що важливим аспектом професійної діяльності майбутніх лікарів виступає їхня готовність професійно діяти в ситуаціях міжкультурної взаємодії, що зумовлює необхідність застосування в освітньому процесі медичного закладу вищої освіти інноваційних форм і методів навчання, спрямованих на формування у студентів комунікативних умінь і навичок, що є необхідними в практичній діяльності лікаря; культури мовлення, що впливає на успіх професійної діяльності лікаря; іншомовну підготовку, що є умовою налагодження міжнародних, ділових контактів із метою обміну досвідом, організації та проведення досліджень у медичній сфері; розвиток навичок професійної комунікації майбутніх лікарів та ін.

Відзначимо оригінальність авторського бачення структури готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності. Так, у дисертаційній роботі Левицькою А. І. виокремлено мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і афективний компоненти (рис.1.1, с. 58).

Не викликає сумнівів, що вагомим науковим здобутком, який свідчить про новизну дисертаційного дослідження Левицької А. І., є визначення та обґрунтування специфічних чинників – педагогічних умов формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії: створення полікультурного освітнього середовища в медичному закладі вищої освіти; спрямування освітнього процесу на формування вмінь міжкультурної

взаємодії з пацієнтами та колегами засобами інтерактивних методів навчання; залучення майбутніх лікарів до організації конструктивної міжкультурної взаємодії в позааудиторній діяльності. Дослідниця розглядає педагогічні умови як спеціально створені обставини, які передбачають використання в освітньому процесі сукупності об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів навчання, спрямованих на формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії, набуття необхідних для цього теоретичних знань, практичних умінь і навичок, особистісних і професійних якостей.

У розділі 2 – *«Експериментальна робота з формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності»* – дослідниця аргументує необхідність удосконалення підготовки майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності, використовуючи результати констатувального етапу дослідження (п. 2.1), в якому було задіяно 208 студентів. Дисертантка чітко окреслила критерії і показники, за якими встановлювалися рівні сформованості кожного компонента досліджуваної готовності. Для кращого сприйняття цілісної структури готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності дослідниця створила таблицю, де вказані компоненти, критерії, показники та методики діагностики сформованості кожного компонента (табл. 2.1, с. 120).

Визначаємо як позитив встановлення вхідного рівня досліджуваної готовності студентів на констатувальному етапі, що підтверджує ідент однакові умови входження в експеримент студентів контрольних та експериментальних груп. Дослідниця не тільки використала статистичні показники сформованості рівнів готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності, але й підтвердила отримані дані методами математичної статистики при зіставленні емпіричних розподілів студентів у контрольній та експериментальній групах за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова (с. 134-135).

Безсумнівним науковим досягненням і заслугою дослідниці вважаємо розробку й упровадження в навчальний процес структурної моделі формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності (Рис. 2.1, с. 138). У моделі здобувачка поєднала мету і результат дослідження, методологічні підходи, етапи, спрямовані на реалізацію кожної педагогічної умови за допомогою чітко визначених засобів, що давало змогу сформувати всі компоненти досліджуваної готовності.

Важливим для сучасної професійної освіти майбутніх лікарів є практико-зорієнтований вектор дослідження. Так, у дисертації Левицької А. І. відображено методику реалізації кожної педагогічної умови на інформаційно-пізнавальному, практико-зорієнтованому, самостійно-творчому етапах дослідження. Авторка розкрила сутність, мету використання, результативність застосування різних інноваційних методів і засобів формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності.

Визначаємо як позитив проведений здобувачкою порівняльний аналіз стану сформованості всіх компонентів готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності на констатувальному і прикінцевому етапах дослідження, який в тексті дисертації ілюстровано відповідними таблицями і рисунками. За результатами формувального етапу експерименту було побудовано «вісь значущості» (за Б.Л.Ван дер Варденом). Після реалізації в освітньому процесі медичних ЗВО структурної моделі формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності було повторно обчислено λ -критерій Колмогорова-Смирнова. Такий сумлінний підхід до аналізу отриманих статистичних даних сприяв безсумнівному доведенню достовірності результатів педагогічного експерименту.

У загальному відзначимо високий науковий і методичний рівень дисертаційного дослідження Левицької А. І.

6. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота має завершений характер і відповідає встановленим вимогам щодо оформлення таких наукових робіт. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації становить 166 сторінок. У тексті вміщено 21 таблицю 12 рисунків, що займають 12 сторінок основного тексту. У списку використаних джерел 207 найменувань (із них 15 – іноземною мовою). 13 додатків викладено на 52 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 254 сторінки. Заслугує позитивної оцінки логічність викладу змісту дисертаційного дослідження Левицької А. І., ідентичність анотації й основних положень дисертації.

Отже, результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для науки і практики професійної педагогіки.

Проте дисертаційне дослідження, представлене до опонування, не позбавлене деяких недоліків і викликає низку питань, відповіді на які дадуть можливість визначити ступінь наукової новизни роботи й авторську позицію дослідника. Тому, підкреслюючи актуальність, достовірність, практичне значення і самостійність виконання дисертаційного дослідження, відзначаючи його високий науковий рівень, слід висловити зауваження, побажання і рекомендації, які виникли в процесі опрацювання матеріалу кандидатської дисертації Левицької А. І.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. У вступі дисертації було б доцільно зазначити законодавчі документи що стосуються реформування вищої освіти, у тому числі в галузі медицини, в умовах інтеграції України в Європейський освітній простір і

підготовки майбутніх лікарів, якими керувалася здобувачка під час роботи над дисертаційним дослідженням.

2. Дисертанткою в роботі цілком доречно виокремлено аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, особистісний, діалогічний підходи до формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії, варто було б включити до методологічних засад дослідження праксеологічний та деонтологічний підходи.

3. При визначенні поняття «професійна підготовка» більше уваги слід було б приділити саме підготовці майбутніх лікарів, якій в роботі присвячено лише 2 абзаци, що підтвердило б актуальність порушеної проблеми.

4. У п. 1.1. під час розгляду підготовки майбутніх лікарів доцільно було б подати аналіз освітньо-професійної програми, який би висвітлював компетентності, програмні результати навчання, що передбачають набуття знань, умінь і навичок міжкультурної взаємодії студентів – майбутніх лікарів.

5. Розглядаючи другу педагогічну умову «спрямування освітнього процесу на формування вмінь міжкультурної взаємодії з пацієнтами та колегами засобами інтерактивних методів навчання», дослідницею згадується поняття «інтерактивні технології» (на с. 76 дисертації), проте відсутнє визначення цього поняття і не зазначено, яку роль інтерактивні технології відіграють у формуванні готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії.

6. Дисертантці не вдалося уникнути деяких хиб у технічному оформленні роботи – русизмів, описок, повторів та ін. Текст дисертації не позбавлений стилістичних і граматичних огріхів.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота **Левицької Анни Іванівни** «Формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності», на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за

спеціальністю 015 – Професійна освіта (спеціалізація – теорія і методика професійної освіти) за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв’язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020) та на підставі Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її автор – Левицька Анна Іванівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії. з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (спеціалізація – теорія і методика професійної освіти)

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки вищої школи
та суспільних дисциплін
Тернопільського національного
медичного університету
імені І.Я.Горбачевського МОЗ України

І. М. Мельничук

Підпис засвідчую:

підпис
засвідчено
ректора з кадрових питань
Тернопільського національного
медичного університету